

دکتر حسن افراخته^(۱)

دیاسپورای سیک در شهر زاهدان

Sikhs Diaspora in Zahedan

Dr. Hasan Afrakhteh

Abstract:

The center of Zahedan in Sistan and Baluchestan Province has hosted a group of Indian people, called "Sikhs" many years ago. Today after more than 80 years, it seems that this ethnic group have protected their social and ethnical characteristics in an allogene environment.

In this paper, Sikhs diaspora in Zahedan has considered from the viewpoints of spatial distribution, former settlement background, assimilation or devotion to the original focal point and its responsible factors.

The results indicate that Sikhs have played a major role in the creation and original growth of Zahedan. They have the minimum

assimilation with host society so that, it is predicted that they will disappear in Zahedan.

چکیده:

مرکز شهر زاهدان در استان سیستان و بلوچستان از سالها قبل، جمعیتی از کشور هند، موسوم به "سیک" را در خود پذیرفته است که به نظر می‌رسد با گذشت بیش از ۸۰ سال از زندگی گروه مزبور در شهر زاهدان، این جمعیت همچنان هویت اجتماعی-قومی خود را در محیطی آلوژن^(۱) حفظ کرده‌اند.

در این مقاله "دیاسپورای"^(۲) سیک" از نظر توزیع فضایی، سابقه‌ی استقرار، ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و میزان "مانند‌گردی"^(۳) یا احساس تعلق خاطر به کانون عزیمت و نیز عوامل مؤثر بر آن، مورد بررسی قرار گرفته است. نتیجه‌ی مطالعه نشان می‌دهد که گروه مزبور در تکوین و رشد اولیه‌ی شهر زاهدان نقش مهمی ایفا کرده است. سیکها حداقل مانند‌گردی را با جامعه‌ی میزبان داشته، به همین دلیل نهایتاً در شهر زاهدان رو به اضمحلال خواهند نهاد.

۱- مقدمه

دیاسپورا واژه‌ای است یونانی به معنای پراکنده شدن قومی است که در خارج از سرزمین

۱ - Allogene

Allogène کسی است که از نظر ملی، نژادی و مذهبی با جمعیت کشوری که در آن ساکن است یگانه نیست، یعنی غیر بومی

است.

۲ - Diaspora

از نظر لغوی Diaspora, Dissémination, Dispention, به اصطلاح هم‌ریشه‌اند و آن پراکندگی قومی در جهان است.

۳ - Assimilation.

اصلی خود استقرار یافته است. در واقع، مسأله عبارت از ایجاد مقرهایی در درون شهرهای بیگانه است.

این اصطلاح را می‌توان باسانی در مورد اجتماعاتی به کار گرفت که از لحاظ پراکندگی جغرافیایی و قدرت تحرک و اشکال گوناگون جایگیری در محیط‌های پذیرفته با (دیاسپورای آرامنه و لبنانی‌ها و...) مشابهت داشته‌اند؛ اگر چه این تشابه در مورد تمامی خصایص یاد شده، مصداق نداشته باشد.

تاریخ کشورهای مجاور دریای مدیترانه نمونه‌های بسیاری از پراکندگی چنین اجتماعاتی را عرضه می‌کند که گاه، فعالیت‌های بازرگانی، آفریننده‌ی آن است و گاه، تهاجمات خشونت بار علیه یک قوم و استقرار وضعیتی از ناامنی دایمی و پایدار سبب پیدایش آن بوده است.

زمانی که با پدیده‌ی «مانند گردی» با محل اقامت و یا قطع پیوندهای مادی و ایدئولوژیکی با جامعه اصلی روبرو باشیم، دیگر دیاسپورا بمعنای دقیق کلمه وجود ندارد، بعکس، زمانی که نشانه‌های نمادین احساس تعلق به یک جامعه و همچنین مناسبات میان هسته‌های دیاسپورا و میان این هسته‌ها و کانون‌های عزیمت محفوظ مانده باشد، ارجاع به واقعیت دیاسپورا همچنان حایز اعتبار است.^(۱)

مرکز شهر زاهدان در استان سیستان و بلوچستان از سالهای قبل، جمعیتی از کشور هند موسوم به سیک را در خود پذیرفته است. که با گذشت بیش از نیم قرن، از زندگی گروه مزبور در شهر زاهدان بنظر می‌رسد که این گروه همچنان هویت اجتماعی خود را در محیطی آلژون حفظ کرده‌اند.^(۲)

بررسی دیاسپورای مزبور از نظر پراکندگی، سابقه‌ی استقرار، ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، میزان مانند گردی یا احساس تعلق به کانون عزیمت و نیز عوامل مؤثر و نتایج آن از اهداف تحقیق حاضر می‌باشد.

۱- ژرژ - پ. ۱۳۷۳، ژئوپولیک اثلیتها، ص ۸۱-۸۰-۱۵

۲- همان ص ۲۲.

۲- روش تحقیق:

داده‌های اصلی تحقیق حاضر، مبتنی بر مشاهده و پرسشگری است و در این راستا با قریب باتفاق جامعه‌ی مزبور دیدار و گفتگو شده است. از مراسم خاص آنان نیز بازدید بعمل آمده و با تکمیل پرسشنامه، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده است. در تحلیل اطلاعات و تدوین گزارش تحقیق، از منابع مدون نیز استفاده شده است که در پایان به آن‌ها اشاره می‌شود.

۳- داده‌های تحقیق:

۳-۱ - پراکندگی جغرافیایی سیک‌ها:

سیک‌های جهان را حدود ۲۲ میلیون نفر برآورد کرده‌اند^(۱) که از این تعداد ۲۰ میلیون در هند و بقیه در کشورهای آلمان، فرانسه، ایتالیا، کانادا، ایالات متحده آمریکا، امارات متحده عربی، اسرائیل، کنیا، تایلند، ژاپن، استرالیا، روسیه، پاکستان، کویت، افریقای جنوبی و ایران زندگی می‌کنند.

قبل از تقسیم شبه قاره‌ی هند، سیک‌ها در "جلوم" و "چکوال" و "ایالت پنجاب" پاکستان نزدیک اسلام‌آباد، زندگی می‌کردند که امروزه جزو کشور پاکستان می‌باشد، اما سیک‌ها عموماً تبعه‌ی کشور هند هستند. فارغ از جزم‌اندیشی‌ها، پیوند میان مذاهب سیک و هندوئیسم تعیین کننده بنظر می‌رسد. احتمالاً بدلیل آن که اوج‌گیری مذهب سیک هم‌عصر با بقدرت رسیدن سلاطین بزرگ مغول صورت گرفته است، سلاطینی که اقتدار آن‌ها را هیچ یک از دو مذهب یاد شده به آسانی تحمل نمی‌کرده است.^(۲)

در ایران، در گذشته سیک‌ها در شهرهای "زاهدان"، "تهران"، "اصفهان"، "کرمان"، "مشهد"، "بیرجند"، "زابل"، "ایرانشهر"، "چابهار"، "گرگان"، "تربت حیدریه"، "اهواز"، "خرمشهر" و "آبادان" زندگی می‌کردند. اکنون فقط در تهران، زاهدان، اصفهان و کرمان زندگی

۱ - مجله اطلاعات هفتگی، (۱۳۶۷)، ص ۶۷.

می‌کنند و در دو شهر تهران و زاهدان دارای انسجام بیشتری می‌باشند. در تهران حدود ۱۰۰۰ نفر زندگی می‌کنند و دارای "گوردواره"^(۱) و روحانی مذهبی خود هستند.

۲-۳ - سابقه‌ی استقرار سیک‌ها در زاهدان:

زمان دقیق ورود سیک‌ها به زاهدان چندان روشن نیست. اسنادی که طی آن‌ها دولت هند از دولت ایران درخواست اموال بعضی از سیک‌ها را کرده است که وارثا نشان در هند بسر برده، مال و مسکن پدریشان در چابهار بوده است، مربوط به سالهای ۱۲۸۹ و بعد از آن است. از این رو، حدس می‌زنند که سیک‌ها در سالهای قبل از ۱۲۸۹ در چابهار زندگی می‌کرده‌اند و شغل آنها کارهای تجاری و معاملاتی بوده است و حتی یک نفر از آنان دارای زمین زراعی نیز بوده است.

باستناد به منابع دیگر، ورود سیک‌ها به زاهدان را مربوط به سالهای ۱۸-۱۹۱۴ می‌دانند. و یک نفر از سالخوردگان سیک در زاهدان ورود خود را به زاهدان، سال ۱۳۱۰/۱۹۳۷ ذکر می‌کند. که بدنبال نامه‌ی برادر خود و وعده و وعیدهای مالی، به زاهدان مهاجرت کرده است.^(۲)

منابع دیگر ورود سیک‌ها به زاهدان را همزمان با جنگ جهانی دوم ذکر کرده‌اند و معتقدند که این گروه در جریان جنگ جهانی دوم توسط انگلیسی‌ها به عنوان کارگران راه آهن، سرباز و تهیه‌کننده‌ی آذوقه و امکانات رفاهی قشون انگلیس به ایران آمده‌اند، ولی سیک‌های کنونی این ادعا را تکذیب می‌کنند. *گام‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*
رساله‌ی مجله‌ی علوم انسانی
سعید نیک بختی معتقد است: "سیک‌ها، خسته از درگیری‌های مذهبی و قومی، در هند به ایران پناه آورده‌اند."^(۳)

سیک‌های زاهدان زمان استفاده از گوردواره زاهدان را ۱۲۶ سال پیش می‌دانند که درهای آن از پاکستان آورده شده است. این ساختمان در ابتدا مربوط به مقاطعه کار خط راه آهن (خط آهن کویت - زاهدان) انگلیسی‌ها بوده که بعد به گوردواره اختصاص پیدا کرده است،

۱ - Gurdwara ساختمانی که سیک‌ها در آنجا مراسم مذهبی خود را اجرا می‌کنند.

۲ - نیک بختی، س. ۱۳۷۴، ص ۱۰۴.

۳ - سلطانی، س. ۱۳۷۷، ص ۲۵.

همین افراد خود را نسل چهارم سیک‌های مقیم زاهدان می‌دانند. در طی سال‌های ۱۹۱۴ (۱۲۹۰ شمسی) تا ۱۹۱۸ کار ساختن خط‌آهن، توسط مقاطعه‌کار هندی که در "لاهور" برنده‌ی مقاطعه انگلیسی‌ها شده بود، به اتمام رسید. در آن سال‌ها حاکم واقعی مناطق جنوب شرق ایران، انگلیس‌ها بودند که "سفیدابه" را که دارای آب لوله‌کشی بود، مقر استراحت خود ساخته بودند و در حوالی بیرجند، دارای استراحتگاه بیلاقی بودند. در آن زمان اگر غیر ایرانی‌ای وارد ایران می‌شد نیازی به پاسپورت نداشت. انگلیسی‌ها در محل کنسولگری پاکستان فعلی درمانگاهی داشتند و ظاهراً بجز این درمانگاه، در منطقه هیچ ساختمان دیگری بنا نکرده‌اند. در سال ۱۹۱۸ شهر "دزداب"^(۱) فقط یک درمانگاه داشت و کارگران راه آهن در چادر زندگی می‌کردند اما بعد از آن کارگران از تراورسهای خط‌آهن و از نی و حصیر آلونک‌هایی برای خود ساخته، به زندگی خود ادامه دادند.

در آن زمان هفته‌ای یک قطار، به دزداب وارد می‌شد و با خود غذای ارتش انگلیس، شکر، چتایی، چای، گازوئیل، قماش و ماشین آلات می‌آورد. بزودی تجارت رونق گرفت. از میان ایرانی‌ها، بلوچهای "گرگیج" در شمال شهر زندگی می‌کردند و در کنار چشمه‌ای به کار کشاورزی اشتغال داشتند. درمانگاه انگلیسی‌ها بعد از تقسیم هند در سال ۱۹۴۷، به کنسولگری پاکستان اختصاص داده شد. در اولین سالهای احداث این شهر، انگلیسی‌ها بر اوضاع مسلط بودند و به ایرانیان غیر بلوچ اجازه ورود به منطقه داده نمی‌شد. سیک‌ها خانه‌هایی ۷۰ متر مریمی برای خود ساختند که هنوز نمونه‌هایی از این خانه‌ها در اطراف گوردواره موجود است. بنابراین خانه‌ها و مغازه‌های اولیه را مقاطع کار هندی راه‌آهن ساخته است.

در سال ۱۳۰۲، یعنی هشت سال پس از اتمام کار راه‌آهن دزداب، تاریخ احداث رسمی شهر دزداب بوده است، که بعدها بتدریج مهاجرت به این شهر از یزد و کرمان و بیرجند آغاز شد.^(۲)

نقشه شماره‌ی (۱) موقعیت محله‌ی سیک‌ها را در شهر زاهدان، در سال ۱۳۰۳ نشان می‌دهد. این محله با وجود توسعه‌ی شهر زاهدان، همچنان موقعیت خود را حفظ کرده است. با این توصیف بنظر می‌رسد؛ توسعه‌ی فرقه‌گرایی، که از سده‌ی هفدهم قدرت سیاسی را

در راستای دفاع از منافع پیروان این مذهب بشدت تحت تأثیر خود، قرار داده بود نقشی اساسی در بحرانهای وخامت بار دهی ۱۹۷۰ در ایالت پنجاب ایفاء کرد و نیز مسایل و مشکلات مذهبی، عامل اولیه مهاجرت سیکها به زاهدان بوده اند که از زمان تقسیم شبه قاره هند، این روند به اوج خود رسیده است.

۳-۳- ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی:

۳-۳-۱- ویژگیهای جمعیتی:

اول: تحول کمی جمعیت:

جدول شماره ۱ تغییرات جمعیتی سیکهای زاهدان را، در سالهای مختلف نشان

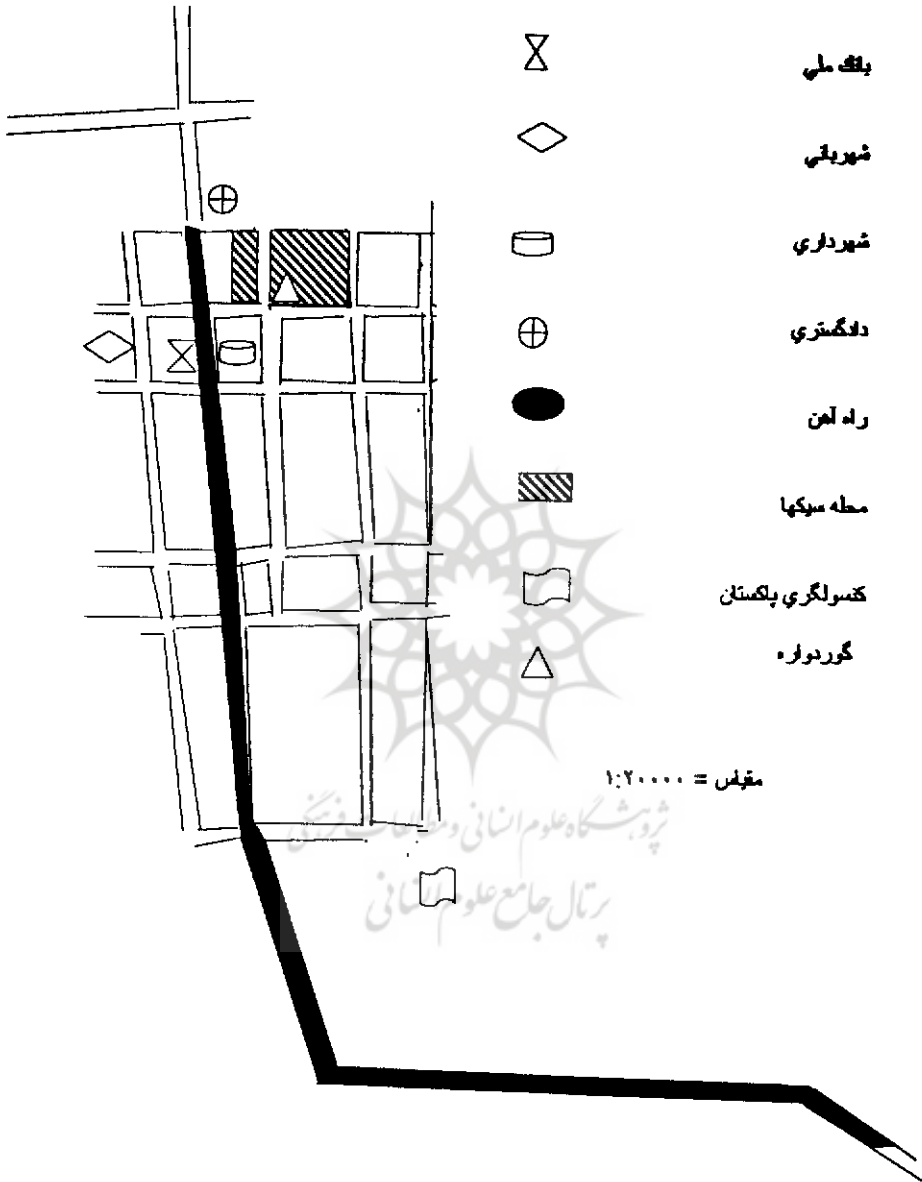
می دهد.

جدول شماره ۱: تغییرات جمعیتی سیکهای زاهدان در سالهای مختلف^(۱)

۱۳۷۸	۱۳۶۷	۱۳۶۴	۱۳۵۴	۱۳۴۴	۱۳۳۳	۱۳۲۴	۱۳۱۴	شمسی
۱۹۹۹	۱۹۸۸	۱۹۸۵	۱۹۷۵	۱۹۶۵	۱۹۵۵	۱۹۴۵	۱۹۳۵	میلادی
۱۰۲	۱۶۷	۲۸۰	۴۰۰	۵۰۰	۷۹۰	۱۵۰۰	۱۸۰	جمعیت به نفر

طبق این جدول و نمودار شماره ۱ در فاصله سالهای ۱۹۴۵ تا ۱۹۵۵- اوج افزایش جمعیت سیک در زاهدان و مصادف است با ناآرامی هایی که بالاخره، منجر به تقسیم شبه قاره هند در سال ۱۹۴۷ شد. از سال ۱۹۵۵ به بعد تا سالهای اخیر؛ جمعیت سیکها همچنان رو به کاهش می رود.

نقشه شماره ۱: شهر زاهدان در سال ۱۳۰۳

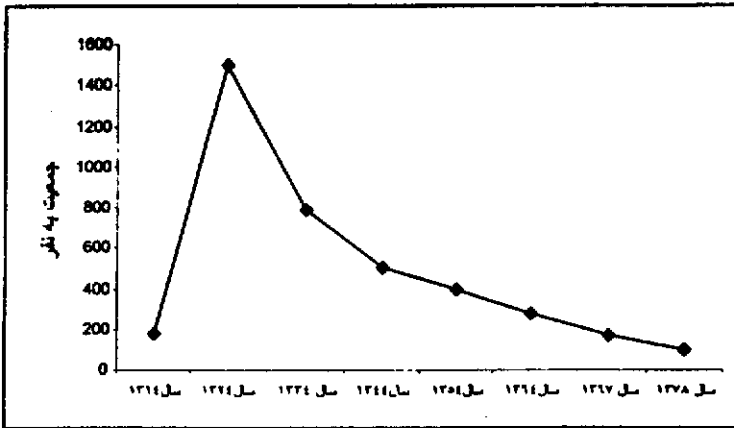
در سال ۱۳۰۲ در زمان رضا شاه آیین نامه‌ای به شماره‌ی ۱۴۱۶۳ بتصویب رسید که مطابق آن، هر کسی که وارد دزداب می‌شد، اعم از ایرانی یا هندی، کارگر یا صنعتگر به هر مقداری که می‌خواست، می‌توانست زمین به مالکیت خویش در آورد^(۱). این امر در ماندگاری اولیه سیک‌ها در زاهدان، تاثیر داشته است. گرچه فرمان رضا شاه در سال ۱۹۳۶ مبنی بر این که هیچ تبعه‌ی خارجی، حق تجارت خارجی در امر صادرات و واردات را ندارد و تنها می‌تواند به شغل مغازه داری و کاسبی بپردازد؛ تجارت سیک‌ها در زاهدان را از رونق انداخت، اما آزاد شدن مجدد تجارت خارجی، در سال ۱۹۴۵ و در زمان محمد رضا شاه، روند ورود و رشد جمعیتی سیک‌ها در زاهدان را، به اوج خود رساند. در سال ۱۹۴۷ زمانی که هندوستان تقسیم شد و رفت و آمد سیک‌ها از هند به ایران مستلزم دریافت ویزا از پاکستان گردید؛ بر مشکلات مسافرتی افزوده شد و تعداد آنان نیز در زاهدان کاهش پیدا کرد. با این همه تا سال ۱۳۶۷ بازار پول و تجارت زاهدان، در اختیار سیک‌ها بود و آنان در ایجاد بازارچه‌ی معروف سیک‌ها و ساخت هسته‌ی اولیه‌ی شهر زاهدان نقش بسزایی ایفاء کردند؛ تا آنجا که دو عامل کلیدی شهر یعنی عامل ارتباطی (راه‌آهن) و تجارت در دست سیک‌ها بوده است. اولین اتومبیل‌های سواری بوسیله سیک‌ها، وارد بازار زاهدان شده است.

علاوه بر این، سه عامل دیگر، در تقلیل جمعیت سیک‌ها در زاهدان مؤثر بوده است:

مسئله ازدواج: سیک‌ها به ازدواج خویشاوندی معتقد نیستند و در عین حال با غیر سیک نیز ازدواج نمی‌کنند و بناچار برای ازدواج، راهی هند می‌شوند.

امور تحصیل: به این معنی که سیک‌ها، تحصیل با شرایط ایران را نمی‌پذیرند و برای ادامه‌ی تحصیل به زبان خود یا انگلیسی به هند می‌روند.

تحولات و مشکلات شغلی سیک‌ها در سالهای اخیر: که از آن سخن به میان خواهد آمد.

نمودار شماره ۱: تغییرات جمعیتی سبک‌های زاهدان در سالهای مختلف.

دوم: ترکیب سنی و جنسی جمعیت سبک مقیم زاهدان

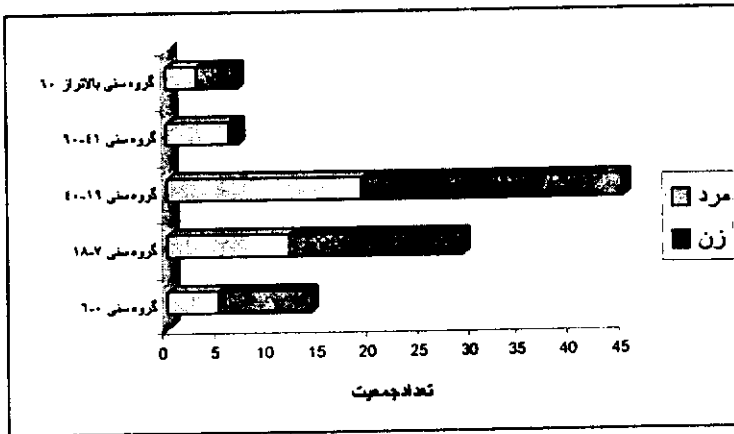
جدول و نمودار شماره ۲ ترکیب سنی و جنسی جمعیت سبک مقیم زاهدان را نشان

می‌دهد.

جدول شماره ۲: ترکیب سنی و جنسی جمعیت سبک مقیم زاهدان:

زنان		مردان		کل جمعیت		گروه سنی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۵/۷۸	۹	۱۱/۱۱	۵	۱۳/۷۸	۱۴	۶-۰
۲۹/۸۲	۱۷	۲۶/۶۶	۱۲	۲۸/۴۳	۲۹	۱۸-۷
۴۵/۶۱	۲۶	۴۲/۲۲	۱۹	۴۴/۱۱	۴۵	۴۰-۱۹
۱/۷۵	۱	۱۳/۳۳	۶	۶/۸۶	۷	۶۰-۴۱
۷/۰۱	۴	۶/۶۶	۳	۶/۸۶	۷	+۶۰
۱۰۰	۵۷	۱۰۰	۴۵	۱۰۰	۱۰۲	جمع

منبع: بررسی محلی

نمودار شماره ۲: ترکیب سنی و جنسی جمعیت سیک مقیم زاهدان: (سال ۱۳۷۸)

طبق جدول و نمودار شماره ۲، جمعیت کمتر از ۲۰ سال حدود ۴۲/۲۱ درصد از کل جمعیت را تشکیل می‌دهد که در مقایسه با این نسبت در کل جمعیت شهری زاهدان (۶۱/۵۷ درصد) بیانگر سالخوردگی جمعیت سیک مقیم زاهدان است. مقایسه‌ی ترکیب جمعیت سیک مقیم زاهدان، با ترکیب جمعیت شهری زاهدان (جدول شماره ۳) واقعیت بیشتری را نشان می‌داد.

جدول شماره ۳: ترکیب جمعیت شهری زاهدان:

گروه سنی	تعداد مردان	درصد مردان	تعداد زنان	درصد زنان
۶-۰	۵۰۱۵۴	۲۲/۸	۴۶۷۵۲	۲۲/۵
۱۸-۷	۷۹۰۵۷	۳۵/۹	۷۷۳۹۵	۳۷/۳
۴۰-۱۹	۶۴۵۶۲	۲۹/۳	۶۳/۹۸	۳۰/۴
۶۰-۴۱	۱۹۴۰۴	۸/۸	۱۵۳۲۷	۷/۴
+۶۰	۶۸۵۳	۳/۲	۴۹۸۹	۲/۴
جمع	۲۲۰۰۳۰	۱۰۰	۲۰۷۶۰۱	۱۰۰

منبع: سرشماری نفوس و مسکن شهرستان زاهدان، سال ۱۳۷۵

به این ترتیب جمعیت در سن تحصیل (۷-۱۸ ساله)، در بین مردان، ۲۶/۶۶ درصد و در بین زنان، ۲۹/۸۲ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد، که در مقایسه با این نسبت در جمعیت شهری زاهدان، که به ترتیب ۳۵/۹ و ۳۷/۳ درصد می‌باشد، ناچیز و بیانگر آن است که جمعیت در سن تحصیل برای تحصیل به هند رفته‌اند. جمعیت بزرگسال (۱۹-۶۰ ساله) ۵۵/۵۵ درصد مردان و ۴۷/۳۶ درصد جمعیت زنان می‌باشد که در مقایسه با رقم‌های فوق در جمعیت شهری زاهدان که به ترتیب ۳۶/۱ و ۳۷/۸ درصد است؛ بیانگر سالخوردگی جمعیت سیک‌ها در اثر مهاجرت جوانان می‌باشد.

به همین ترتیب، جمعیت سالخورده ۶۰+ سال سیک‌ها که ۶/۶۶ درصد مردان و ۷/۰۱ درصد جمعیت زنان را تشکیل می‌دهد در مقایسه با نسبت‌های جمعیت شهری زاهدان، ۳/۲ و ۲/۴ درصد ادعای بالا را تأیید می‌کند.

ترکیب جنسی جمعیت سیک نشان می‌دهد؛ در سنین کمتر از ۱۹ سال در همه حال درصد زنان نسبت به مردان بیشتر بوده است که می‌تواند ناشی از مهاجرت افراد ذکور برای ادامه تحصیل به هندوستان باشد، زیرا فقط تا کلاس هشتم مدرسه‌ای در زاهدان وجود داشته که فرزندان سیک در آن تحصیل می‌کردند. این مدرسه در سال ۱۳۰۷ با مساحتی در حدود ۱۲۰۰ متر تأسیس شده و تا سالهای تقسیم هند تا سطح دبیرستان به آموزش می‌پرداخته است، اما بعد از آن چون تعداد دانش‌آموزان کاهش یافت، آموزش در مدرسه به هشت کلاس محدود شد و امروز فقط به سطح ابتدایی بسنده کرده‌اند و بعد از آن، جهت تحصیل در محیطی با آداب و رسوم خود و به زبان مادری (زبان پنجابی) یا زبان انگلیسی به هند می‌روند. عبارت دیگر، سیک‌ها به هیچ وجه تعلیم و تربیت به زبان فارسی و شرایط ایران را نمی‌پذیرند و به همین جهت بخصوص فرزندان ذکور خود را برای تحصیل به هندوستان می‌فرستند که اغلب به ایران باز نمی‌گردند و معمولاً جمعیت مردان نسبت به کل جمعیت زنان کمتر است. این وضعیت را علاوه بر مهاجرت تحصیلی، مهاجرت بقصد کار، متعاقب مشکل دریافت مجوز کار در ایران تشدید کرده و در نتیجه تحول جمعیتی سیک‌ها در زاهدان روند معکوسی را می‌پیماید.

۲-۳-۳- ویژگی‌های فرهنگی:

وجود زبانی مستقل (پنجابی از زبانهای هندو اروپایی) و برخورداری از یک الفبای ویژه که به عهد پنجمین "گورو"، یعنی رهبر مذهبی سیک، بر می‌گردد هویت قومی سیک‌ها را مورد تأکید قرار داده است. از نظر مذهبی، سیک‌ها جامعه‌ای بسته هستند. کتاب مقدس آنان (گورو گرانت صاحب) نام دارد و برقراری ارتباط با جمعیت غیر سیک از حیث مذهبی و یا اجتماعی برای آنان با محدودیت روبرو است. در مدت ۴ نسلی که سیک‌ها در ایران زندگی کرده‌اند، هیچگونه روابط زناشویی بین آنان و جمعیت میزبان صورت نگرفته است. در مراسم عروسی، زوجین برگرد کتاب مذهبی سوگند یاد می‌کنند که به بزرگان احترام نهاده، به یکدیگر وفادار خواهند بود. از نظر آنان طلاق امر بسیار مذمومی است. آنها به حفظ زبان، مذهب و عادات قومی خود علاقه خاصی ابراز می‌دارند.

در اجتماع سیک‌ها، خواستگاری از جانب دختر صورت می‌گیرد؛ به این معنی که پدر و مادر و یکی از اقوام نزدیک دختر برای خواستگاری به خانه پسر می‌روند و در مورد پیشنهاد ازدواج با والدین پسر تبادل نظر می‌کنند. نخست خانواده پسر با دختر ملاقات کرده آنگاه ترتیب ملاقات دختر و پسر داده می‌شود تا در مورد تفاهم اخلاقی صحبت کنند. یک روز قبل از مراسم عروسی، همگی در گوردواره جمع می‌شوند و با قرائت کتاب "صاحب" برای خوشبختی عروس و داماد دعا می‌کنند؛ بعد داماد ظرف آبی را بر می‌دارد و چهار بار دور معبد طواف می‌کند، آنگاه این ظرف آب را خواهر و یا یکی از اقوام نزدیک داماد بر بالای سر می‌گذارد و با مقداری آجیل، شیرینی و میوه به خانه عروس می‌برد و فردای آن روز عروسی آغاز می‌گردد. عقد توسط روحانی سیک، در گوردواره، با خواندن چند خط از کتاب مذهبی صورت می‌گیرد. ازدواج میان خویشاوندان موسوم نیست. سیک‌ها معتقدند که نسلهای پیشین، بالاخره به پدر و مادر واحد ختم می‌شوند که می‌تواند منشأ بیماری جسمی و روحی افراد گردد. این باور در مذهب بودیسم نیز وجود دارد. سیک‌ها تعدد زوجات را ممنوع می‌دانند. به هنگام تولد پسر، جشن مفصلی بر پا می‌دارند؛ اما مراسم تولد دختر، بسیار بی رونق است. نامگذاری کودک بعد از یکماه و معمولاً در یکی از روزهای تاریخی صورت می‌گیرد. به

هنگام مرگ و پس از سوزاندن جسد، ۱۰ الی ۱۲ روز در خانه شخص متوفی سوگواری برپا می‌شود و دو روز در گوردواره نماز می‌خوانند. سیک‌ها به تناسخ روح معتقدند. از نظر عادات اجتماعی، در تمام عمر موی بدن خود را کوتاه نمی‌کنند و ریش نمی‌تراشند. استفاده از پنج - کاف، رسمی است که میان آنان مرسوم است: یعنی کرپان^(۱) کچه^(۲)، کرا^(۳)، و کس^(۴) و کنگا^(۵). تصویر شماره ۱ چهره مرد سیک مقیم زاهدان را نشان می‌دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی
 شکل شماره ۱ - چهره مرد سیک مقیم زاهدان

۱ - Kerpan خنجر

۲ - Kacheh شلوار کوتاه

۳ - Kara دستبند آهنی

۴ - Kes موی بلند

۵ - Kanga شانه

سیک‌ها برای سواد اهمیت قایل اند. از سه سالگی به مدرسه آمادگی می‌روند. آموزش آنان تابع مقررات کشور هندوستان است. تهیه کتاب به عهده انجمن سیک‌های زاهدان و به زبان پنجابی و انگلیسی است. حقوق معلمان از طریق همیاری سیک‌ها و بوسیله‌ی گوردواره پرداخت می‌شود.

جدول شماره ۴ میزان تحصیلات جمعیت سیک مقیم زاهدان را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳. میزان تحصیلات جمعیت سیک مقیم زاهدان

میزان تحصیل	ابتدایی	سیکل	دیپلم	لیسانس	بی سواد
مرد (نفر)	۱۵	۱۴	۱۱	۴	۱
زن (نفر)	۲۲	۱۹	۹	۳	۴

منبع: بررسی محلی

کلیه‌ی تحصیلات دبیرستانی و بالاتر افراد سیک در هندوستان صورت گرفته است. بی سواد جمعیت ناچیز ولی بی سواد زنان به طور نسبی بیشتر است.

۳-۳-۳- ارتباطات درونی و بیرونی جامعه سیک مقیم زاهدان

سیک‌های زاهدان از گسترش روابط خانوادگی با جامعه‌ی میزبان، آبا دارند. از حدود ۲۵ خانواده‌ی ساکن زاهدان، ۲۲ خانواده اعلام کرده‌اند که تنها ارتباط آنها با مردم زاهدان، ارتباط شغلی است. دو خانواده اظهار داشته‌اند به هنگام برقراری مراسم خاص، در خانواده همسایگان چند دقیقه‌ای از آنان دیدار کرده‌اند. یک خانواده نیز از رفتار همسایگان خود ابراز نارضایتی کرده است.

از ۲۵ خانواده‌ی مقیم زاهدان ۲۳ خانوار منزل شخصی دارند و دو خانوار در مساکن اجاره‌ای زندگی می‌کنند. ۱۱ واحد از واحدهای مسکونی سیک‌ها، نوساز است. ۱۴ خانوار از وسیله نقلیه شخصی استفاده می‌کنند.

جدول شماره (۵) میزان ارتباطات بیرونی جامعه سیک مقیم زاهدان را نشان می‌دهد.

بنابراین در کانون ارتباط قوی سیک‌ها، هسته مرکزی (هند) بوده و در مرحله‌ی بعدی سیک‌های با ابوظبی و آلمان رابطه دارند.

جدول شماره ۵- ارتباطات بیرونی جامعه سیک مقیم زاهدان

دفعات دیدار	هند	آلمان	امارات متحده عربی
هر سال یکبار	۷ خانواده	۱ خانواده	۲ خانواده
هر دو سال یکبار	۸ خانواده	۱ خانواده	۱ خانواده
هر ۳-۴ سال یکبار	۳ خانواده	—	—
هر ۴-۵ سال یکبار	۴ خانواده	—	—
هر ۵-۶ سال یکبار	۳ خانواده	—	—

منبع: پرسشگری محلی

می‌توان گفت تنها اموری که سیک‌ها به میزان خود تأسی می‌جویند، علاقه‌مندی به غذاهای ایرانی (چلوکباب و چلومرغ) است که در خانه‌های خود آن را طبخ می‌کنند و هنگام مسافرت به هند، گز و خشکبار ایرانی را سوغات می‌برند. آنان همچنین از نظافت ایرانی استقبال می‌کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳-۳-۴- ویژگی‌های شغلی

سیک‌های شاغل زاهدان، ۲۸ واحد کسب شامل: فروشندگی لوازم یدکی، لاستیک، نوشابه، لوازم خانگی، خواربار و باطری‌سازی دارند و ۴ نفر معلم اند.

بنابراین، اغلب مشاغل را، حرفه‌هایی تشکیل می‌دهد که، تصدی آن‌ها از نظر اعتقادات جامعه‌ی میزبان، مواجه با اشکال نمی‌باشد، ولی بهر حال دایره‌ی امکانات شغلی سیک‌ها در زاهدان در سال‌های اخیر، تنگ‌تر شده است، به همین دلیل برخی از سیک‌های زاهدان عازم تهران شده‌اند.

۴- نتیجه گیری

جامعه‌ی سیک، از ساکنان اولیه زاهدان بوده، با نقش اساسی که در احداث راه آهن، بازار اولیه شهر و گسترش تجارت داشته‌اند، در احداث و ساختار اولیه شهر نقش مهمی ایفاء کرده است.

این جامعه بدلیل برخی جزم اندیشی‌ها، برغم سابقه‌ی طولانی اقامت در زاهدان؛ نتوانسته است حداقل مانند‌گردی را با جامعه‌ی میزبان داشته باشد، که البته ویژگی‌های خاص اعتقادی و فرهنگی جامعه‌ی زاهدان نیز، در آن دخیل بوده است. بهمین دلیل جامعه‌ی سیک بویژه در تأمین آموزش دلخواه فرزندان خویش، در زاهدان با مشکل مواجه بوده، جوانان به ترک زادگاه خود مجبور می‌شوند. و چون بازگشت جوان تحصیل کرده تبعه هند و یافتن شغل جدید در زاهدان کار آسانی نیست، جمعیت پیر، جایگزینی نمی‌یابد. با وجود این که خود را صاحبخانه احساس می‌کند، و اعلام می‌کنند که تحمل وضعیت اقلیمی هند برایشان دشوار است و آرزو می‌کنند که جوانانشان، پس از فراغت از تحصیل، به آنان ملحق شوند، اما شواهد، حاکی از آن است که، جامعه‌ی سیک زاهدان، در نهایت رو به اضمحلال می‌رود.

منابع و مأخذ:

- ۱- اطلاعات هفتگی، چهارشنبه، شماره ۲۳۹۹.
- ۲- ذکریازاده امیری، ج. (۱۳۶۷) "بررسی تحولات اختصاری، اجتماعی اقلیت سیک در زاهدان"، رساله پایان تحصیلی، دانشگاه تربیت مدرس زاهدان.
- ۳- ژرژ، پ. (۱۳۷۴) "ژئوپولیتیک اقلیتها"، ترجمه سیروس سهامی، انتشارات واقفی، مشهد، چاپ اول.
- ۴- سلطانی، س. (۱۳۷۷) "پیدایی شهر"، جلد اول، سازمان برنامه و بودجه استان سیستان و بلوچستان.
- ۵- شکیب، ع و دیگران. (۱۳۷۸)، "جزوه دست نویس درباره اصول و برنامه ریزی شهری"، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۶- نیک بختی، س. (۱۳۷۴)، "آهنگ بلوچستان" چاپ اول، انتشارات ماهون، تهران.